

Projekt Čakavština va mojen kraju

Tijekom desetogodišnjega razdoblja u nastavi hrvatskoga jezika u neformalnim razgovorima učenika zapazila sam uporabu razgovornoga stila, ali ne i njihova zavičajnoga govora, pa čak ni u komunikaciji učenika koji govore istim zavičajnim govorom. Dijalektno stanje na terenu te činjenica da se čakavsko narječje na području koje ono obuhvaća među izvornim govornicima rjeđe uočava u prilikama koje nisu osobne i obiteljske dodatna je motivacija i poticaj za projekt *Čakavština va mojen kraju*.

Učeničko dijalektološko istraživanje u projektu *Čakavština va mojen kraju* u nastavi hrvatskoga jezika provedeno je u školskim godinama 2022./2023. i 2023./2024. Projekt je započeo kurikulumnim planiranjem, u projektnome su timu određena dijalektološka područja zavičajnih govora učenika (živih organskih govora u njihovu prirodnome okružju) na temelju kojih su nastala projektna istraživanja i projektni radovi: područje Kastva i Kastavštine, područje Grobnišćine, područje vrbničkoga kraja otoka Krka, područje otoka Raba, područje Hreljina i Praputnjaka, područje Mošćeničke Drage i Novalje na otoku Pagu. Članovi projektnoga tima proveli su dijalektološka istraživanja na terenu (slušanje, bilježenje i snimanje). Posebnu pozornost posvetili su proučavanju čakavskoga narječja kao nematerijalne kulturne baštine: projektna su istraživanja i radovi povezani s tradicionalnim receptima jela te predmetima i običajima koji su dio tradicijskoga nasljeđa. Prikupljeni su jezični, etnološki i sociokulturni podatci. Nakon prikupljanja dijalektnih podataka, provedbom istraživačke i problemske nastave s naglaskom na načelu zavičajnosti i aktualnosti, projektni tim odabrao je načine predstavljanja provedenih istraživanja primjenom raznovrsnih složenih digitalnih alata: plakatom i videouratkom, videozapisom aktivnosti (tradicionalni recept), rječnikom u obliku plakata i videozapisa, motivacijskom interaktivnom igrom pamćenja na čakavskome narječju, digitalno izrađenim stripom i medijskim tekstom. Svi projektni radovi sadržavaju zvučni zapis zavičajnoga govora učenika. Projekt je proveden u suradnji s nastavnicima engleskoga jezika, profesoricom mentoricom Sanjom Bura, i magistrom edukacije Teom Grlicom, koji su učenike motivirali za prevođenje čakavske dijalektne lirike na engleski standardni jezik. Učenici su preveli lirske pjesme Drage Gervaisa *Pod Učkun* i *Tri nonice* i tako pridonijeli jezičnomu istraživanju i internacionalizaciji projekta.

Dijalektološko učeničko istraživanje provedeno je prema načelu da je najbolje ako ispitivač jedan od svojih prvih terena obavi u rodnome mjestu ili kraju jer svakomu je najlakše istražiti govor svojega mjesta ili kraja.

* Tina Udović nastavnica je hrvatskoga jezika u Građevinskoj tehničkoj školi u Rijeci.

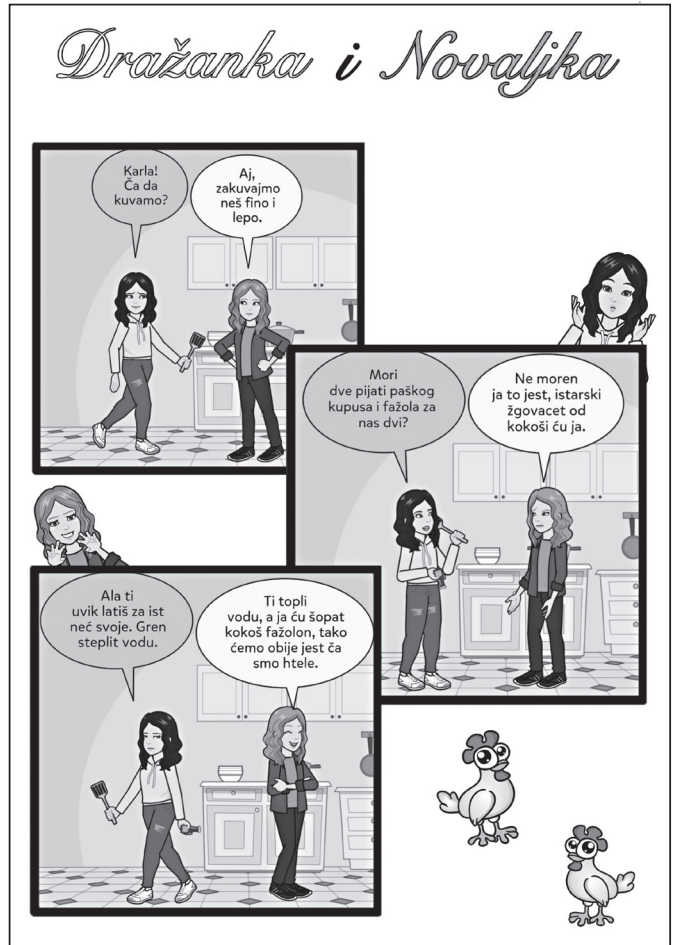
S obzirom na opseg učeničkoga dijalektološkog istraživanja dio zabilježene dijalektne građe naveden je u tekstu, a cjelokupni se prikupljeni dijalektni sadržaji nalaze u digitalnome obliku, medijskim tekstovima uz zvučni zapis čakavskoga narječja, na priloženim poveznicama.

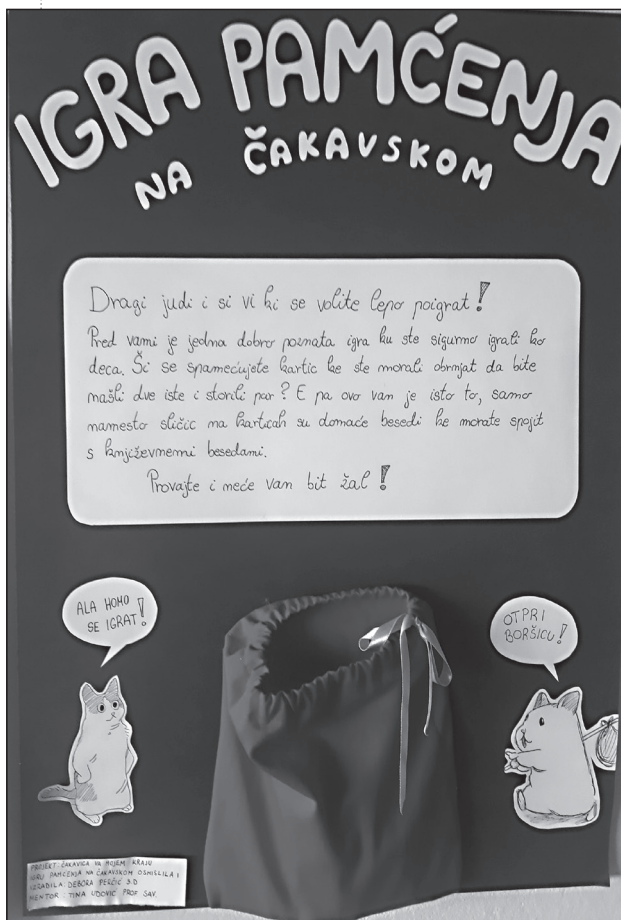
U projektnome dijalektološkom istraživanju čakavskoga narječja Kastva i Kastavštine u svojem medijskome tekstu *Igra pamćenja na čakavskom dijalektu* učenica Debora Perčić navodi zabilježene lokalizme kastavskoga kraja: *kikarica* – *šalica*, *štikadent* – *čačkalica*, *pikabit* – *ormar*, *vazanj* – *Uskrs*, *maša* – *misa*, *cinturin* – *remen*, *škabelin* – *ladica*, *stomanja* – *košulja*, *sopat* – *svirati*, *žvejarin* – *budilica* (ura), *kaštigat* – *kazniti*, *žvelto* – *brzo*, *violica* – *ljubičica*, *kalceti* – *čarape*.

Usporedno dijalektološko istraživanje ekavske i ikavske čakavštine Hreljina i Praputnjaka (općina Bakar) provela je učenica Lara Kovačević

(<https://ss-gradjevinska-tehnicka-ri.skole.hr/usporednim-dijalektoloskim-istrazivanjem-do-saznanja-o-zavicajnom-govoru-praputnjaka-i-hreljina/>). Učenica je uočavala dijalektna obilježja zavičajnih govora oca i majke, ikavske čakavštine Hreljina i ekavske čakavštine Praputnjaka. Učenica bilježi, govori i uspoređuje lokalizme i dijalektološke specifičnosti tih krajeva u primjerima: *očali*–*očale*, *gljedaj* – *abadaj*, *gori* – *gore*, *medvid* – *medved*, *mliko* – *mleko*, *misec* – *mesec*, *šlapi* – *šlape*, *na putu* – *na putu*, *svića* – *sveća*, *divane* – *povedaju*, *dite* – *otrok*, *zapivat* – *zakantat*, *smirun* – *smiron*, *cvit* – *cvet*, *gaći* – *gaće*, *va ruki* – *va ruke*, *zaprit* – *zapret*, *zvizde* – *zvezde* (prvi je primjer u paru iz Hreljina, a drugi iz Praputnjaka).

Učenica Leona Urdich provela je istraživanje grobničke čakavštine, koja je kao nematerijalno kulturno dobro 2011. uvrštena u *Registar zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske*. Istraživanje je predstavljeno medijskim tekstom i plakatом s uputom (receptom) za

pripremu tradicionalnoga jela palente kompirice (<https://youtu.be/nRjS7-w0vQs>), u kojemu učenica bilježi i govori lokalizme grobničke čakavštine (*zemi, nastroži, pinjatica, zgonjocaj, palentar, prismudi, slečić, pov ure* i dr.).

Istraživanje čakavskoga narječja vrbničkoga kraja otoka Krka učenica Tara Zahija predstavila je medijskim tekstom o pripremi tradicionalnoga krčkog jela šurlica (<https://ss-gradjevinska-tehnicka-ri.skole.hr/tradicionalne-surlice-prema-uputi-i-ucenickom-dijalektoloskom-istrazivanju-cakavskoga-narjecja-vrbnickoga-kraja-otoka-krka/>), u kojemu bilježi taj običaj rodnoga kraja.

Devetomjesečnim dijalektološkim istraživanjem čakavštine otoka Raba učenice Karolina Cecilija Krstaš i Gaia Rose Gerovac u svojem su rječniku *Čabecedi* predstavile lokalizme, regionalizme i dijalektizme, koji su poredani abecednim slijedom i uz koje se navodi značenje na hrvatskome standardnom jeziku

(<https://www.youtube.com/watch?v=hFxOwSJQlvk>, <https://ss-gradjevinska-tehnicka-ri.skole.hr/cabecedom-do-poznavanja-cakavstine-otoka-raba/>). Izdvajamo neke primjere: *ala* – *hajde*, *arivat* – *doći*, *armat* – *učvrstiti*, *angurija* – *lubenica*, *ažulica* – *ziherica* (sigurnosna igla); *blago* – *domaće životinje*, *brig* – *brijeg*, *budande* – *donji veš*, *barkun* – *prozor*, *buštin* – *grudnjak*, *balancada* – *patlidžan*, *bičve* – *čarape*, *baba* – *baka*, *banda* – *strana*, *brancolet* – *narukvica*, *bel* – *bijel*, *bala* – *lopta*, *botun* – *dugme*; *cito* – *tišina*, *cukar* – *šećer*, *cidilo* – *cjedito*, *cerada* – *kabanica*, *cel* – *sve*, *cikva* – *crkva*; *črn* – *crn*, *čera* – *jučer*, *črnika* – *crnika*, *čok* – *korijen stabla*, *črv* – *crv*, *črjeni* – *crveni*, *črčak* – *cvrčak*, *čelica* – *pčelica*, *čibur* – *dimnjak*, *čera* – *jučer*, *čentrin* – *podmetač*; *ča* – *daleko*, *čikara* – *šalica*, *čika* – *opušak*, *čakulon* – *brbljavac*, *čača* – *otac*, *čapat* – *uhvatiti*, *čanta* – *opletena staklena boca*, *čakulat* – *razgovarati*; *đaval* – *vrag*, *đemper* – *džemper*, *đornal* – *novine*; *del* – *njiva*, *dio*, *drito* – *ravno*, *dohtor* – *liječnik*, *daž* – *kiša*, *dica* – *djeca*, *delat* – *raditi*, *dešpet* – *nepravda*, *druderi* – *drugdje*, *dvor* – *dvorište*, *dvajset* – *dvadeset*, *divojka* – *djevojka*, *drago* – *skupo*; *gaće* – *hlače*, *gurla* – *oluk*,

goba – grba, gre – ide, gad – zmija, grota – stijena uz more, grozje – grožđe, gajba – krletka; fureš – stranac, fameja – obitelj, feramat – stati, fritaja – kajgana, fundat – potopiti, fumat – pušiti duhan, fažol – grab, feta – kriška, facol – marama, finjeno – gotovo, facolić – maramica, falit – nedostajati; brementun – kukuruz, hiri – viri, hitat – bacati, hodit – ići, hodati, harta – papir; ist – jesti, iskati – tražiti; japno – vapno, javor – lovor, južina – jugovina, jad – ljutnja; ki – tko, kacavida – odvijač, kontra – suprotno, kadi – gdje, kantat – pjevati, kalat – spustiti, kantun – kut, kašun – sanduk, kotula – suknja; lancun – plahta, lino – lijeno, lišo – bezvrijedno, lito – ljeto, letva – daska, lumbrela – kišobran; maška – mačka, maškari – maškare, mel – pijesak, mića – mala, maštel – bačva, mih – mijeh (glazbeni instrument), mući – šuti; mularija – djeca, mendula – badem; na – evo, najki – niti, nideri – nigdje, nona – baka, nevesta – mladenka, nevera – nevrijeme; njurgat – prigovarati, njavkat – mjaukati; ofenditi – uvrijediti, otari – obrisati, obed – ručak, padela – zdjela, pest – šaka, priša – žurba, poneštra – prozor, pot – znoj, pitur – soboslikar, postole – cipele, pirun – vilica, pijat – tanjur, peteh – pijetao, petivat – uplitati se, pasat – proći, pomidor – rajčica, potić – lončić, prsura – tava; rozi – rogov, ruzina – hrđa, rekat – plakati, redit – čistiti, rivat – gurati, skale – ljestve, sući se – skinuti se, spat – spavati, smrika – smreka, stat – ustati; šenica – pšenica, špaher – štednjak, šćap – štap, skalini – stepenice, skuro – mračno, štokalj – hobotnica, šijat – potajno motriti, štorija – priča, šoldi – novac, školjić – otočić; tavijol – stolnjak, teć – trčati, takuin – novčanik, tabak – cigara, tovar – magarac, teplo – toplo, tić – ptica, triška – pljuska; uzal – čvor, umrit – umrijeti, vajer – uvis, vida – vijak, vešta – haljina, vrnut se – doći opet, veli – velik; zač – zašto, zamantat – vrtoglavica, znet – izvaditi, zvizda – zvijezda, zgubiti – izgubiti, zet – uzeti; žulji – žuljevi, žajan – žedan, žbica – graničica, žmulj – čaša.

Usporedno dijalektološko istraživanje čakavštine Mošćeničke Drage i Novalje (otok Pag) predstavila je učenica Anđela Sverić u digitalno izrađenome stripu, razgovoru Dražanke i Novaljke (<https://ss-gradjevinska-tehnicka-ri.skole.hr/o-cemu-razgovaraju-drazanka-i-novaljka/>). Dijalektološko istraživanje sadržava usporedbu leksika, ikavske (Novalja) i ekavske čakavštine (Mošćenička Draga), obilježja izgovora, karakterističnoga naglašavanja i lokalizama obaju govora.

Zaključak

Zavičajni govori i projekti u nastavi hrvatskoga jezika dio su predmetnoga kurikula. Projekt je osvijestio vrijednost čakavskoga narječja i očuvanja njegovih dijalektnih osobitosti te tradicije i običaja krajeva u kojima se ostvaruje. Projektne aktivnosti pobudile su zanimanje, znatiželju i svijest o vrijednosti narječja rodnooga kraja učenika sudionika projektnih istraživanja, ostalih učenika škole i, zahvaljujući javno predstavljenim i objavljenim radovima, šire društvene zajednice te dovele do daljnjih projektnih aktivnosti.